

Ärende: VN/23654/2021/

Begäran om utlåtande om utkast till regeringens proposition till riksdagen med förslag till arkiveringslag och lag om ändring av lagen om informationshantering inom den offentliga förvaltningen

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Asia: Suomen Tiedeseuran lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle arkistointilaiksi ja laiksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain muuttamisesta

Viite: VN/23654/2021/

Suomen Tiedeseura on tarkastellut luonnosta arkistointilaista sekä laista julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain muuttamisesta lähtien lakiesityksen vaikutuksesta tieteellisen tutkimuksen edellytyksiin ja toimintakäytäntöihin.

Sähköinen tiedonhallinta on muuttanut viranomaisten toimintakäytäntöjä ja on selvää, että lainuudistus on tältä osin ollut tarpeellinen. Suomen Tiedeseura katsoo, että ratkaisu lain kokonaisuudistuksesta on parempi vaihtoehto kuin yritys muuttaa voimassa olevaa lainsäädäntöä erillisillä muutoksilla. Luonnos antaa nyt viranomaisten ja Kansallisarkiston vastuista ja arkistointiprosessista ja julkisen tiedonhallinnan tehtäväjaosta selkeän ja tarkoituksenmukaisen kokonaiskuvan.

8 §:ssä on todettu, että viranomaisten tulee määritellä arkistoitavat asiakirjat ja tietoaineistot nimenoman tutkimuksellisten tarpeiden perusteella. Epäilemättä aineistoja tullaan käyttämään moniin eri tarkoituksiin, mutta Suomen Tiedeseura katsoo, että on tärkeää, että perustuslain turvaama tutkimuksen vapaus ja merkitys tulee esitetyssä laissa eksplisiittisesti hyvin huomioituksi. Samalla Suomen Tiedeseura haluaa korostaa sitä, että tutkimuksen tarpeiden huomioiminen edellyttää, että Kansallisarkiston palveluksessa olevilla asiantuntijoilla tulisi mielellään olla tutkijakoulutus tai hyvä kokemus eri alojen tutkimustoiminnasta ja niiden tavoista käyttää tietoaaineistoja.

10 § yleisestä arkistointipäätöksestä tukee Kansallisarkiston edellytyksiä toimia aloitteellisesti ja kokonaisvaltaisesti. Se on eduksi arkistoinnin ja tiedonhallinnan ohjauksessa. Suomen Tiedeseura

kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että arkistoalan yliopistotasosta koulutusta tulee vahvistaa, jotta alan ammattilaisille voidaan jo koulutusvaiheessa luoda kuva tehtäväalueen toimintavaatimuksista ja kansainvälisistä käytännöistä.

12 § antaa virainomaisille vastuun asiakirjojen sähköiseen muotoon saattamisesta. On tärkeää, että laissa varmistetaan kuitenkin se, että voidaan jo asianhallintaprosessissa tunnistaa ne asiakirjat, joilla on kulttuurihistoriallista merkitystä tai joiden oikeudellinen todistusvoima edellyttää myös alkuperäisen muodon säilyttämistä. Tämä edellyttää asianomaisten viranomaisten ja Kansallisarkiston tiivistä yhteistyötä alkuperäisessä muodossa säilytettävien aineistojen tunnistamiseksi ja niiden siirtämiseksi Kansallisarkistoon.

Lakiluonnoksen 3. luvun säännökset yksityisistä arkistoaineistoista ovat tutkimuksen kannalta erittäin tärkeitä. Vaikka yksityiset arkistoaineistot muodostavat vain pienen osan Kansallisarkistossa säilytettävistä aineistoista, ovat ne usein tutkimuksellisesti merkittäviä. Humanistis-yhteiskuntatieteellisten aineistojen lisäksi on tärkeää tunnistaa myös luonnontieteiden, teknologian, lääketieteen ja muiden tieteenalojen tutkimuksen kannalta merkittävät henkilöiden, yhdistysten ja organisaatioiden aineistot. Yksityiset arkistoaineistot ovat välttämättömiä pyrittäessä luomaan aito ja todistusvoimainen kokonaiskuva yhteiskunnan eri toimijoiden asemasta ja merkityksestä. Ne kertovat myös yhteiskunnan ja sen arvojen muutoksesta eri aikakausina. Erityisen tärkeää on se, että 17 § antaa Kansallisarkistolle edelleen mahdollisuuden ottaa haltuun, kopioida tai lunastaa käypään hintaan yksityisten omistuksessa olevia aineistoja, mikäli yksityinen arkistoaineisto on ilmeisesti vaarassa tuhoutua, hävitä tai tulla myydyksi. Jos aineistojen rahallinen arvo on poikkeuksellisen suuri, on harkittava, voiko ministeriö tukea hankintaa erityisrahoituksella, kuten aikaisemmin on joissakin tapauksissa tehty.

20 § säätelee siitä, miten tutkijoilla on oikeus ja mahdollisuus saada käyttöön arkistoaineistoja ja sähköisiä tietoaineistoja silloin, kun ne on siirretty Kansallisarkistoon. Muilta osin tiedonsaantia säätelevät muun muassa julkisuuslaki ja tiedonhallintalainsäädäntö. On tärkeää, että aineistojen käyttö on mahdollisimman avointa ja helppoa. Aineistojen käytössä tutkijoiden tulee lainsäädännön lisäksi noudattaa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita hyvästä tieteellisestä käytännöstä.

Suomen Tiedeseuran puolesta Helsingissä 10.3.2025

Mats Gyllenberg

Suomen Tiedeseuran pysyvä sihteeri, professori

Jussi Nuorteva

Suomen Tiedeseuran jäsen, dosentti, ent. valtionarkistonhoitaja

Gyllenberg Mats-Anders
Finska Vetenskaps-Societeten